

Шаульська Лариса Володимирівна, д.е.н., професор, Тел: +38 (050) 3480090; e-mail: pgpererva@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7919-6733>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01033

Перерва Петро Григорович, д.е.н., професор,

Кобелева Тетяна Олександрівна, д.е.н., професор, Тел: +38 (067) 9401681; e-mail: pgpererva@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6256-9329>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вул. Кирпичова 2, м. Харків, Україна, 61002

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню існуючих та розробці нових підходів до дослідження впливу підприємницьких ризиків на сталий розвиток промислового підприємства. Доведено, що проблеми сталого розвитку не тільки створюють реальні умови для виникнення підприємницьких ризиків, але вони також відкривають для підприємств і нові можливості. Сформовано методичний інструментарій для проведення самооцінки рівня зрілості розробленої та впровадженої на підприємстві концепції сталого розвитку, з використанням положень ефективного моніторингу рівня підприємницького ризику за п'ятьма напрямками, до числа яких віднесено управління, навколишнє середовище, трудові відносини, соціальні відносини та бізнес-середовище. Обґрунтовано, що сталий розвиток - це передбачення можливих майбутніх викликів суспільства, саме тому знання про нього повинні бути доведені до широкої аудиторії, адже дія можлива тоді, коли суспільства мають правильні знання. Викладено результати соціологічних опитування стейкхолдерів промислових та енергетичних підприємств щодо їх відношення до концепції сталого розвитку та їх вкладу в розвиток цього напрямку. Визначено, що організації всіх типів і розмірів стикаються як з внутрішніми, так і з зовнішніми факторами і впливами, які створюють невизначеність щодо того, коли і яким чином досягнуть вони своїх цілей. Вплив цієї невизначеності на цілі організації називається «ризиком», як зазначено у відповідних документах. Запропонована методологія безперервного процесу управління підприємницькими ризиками на промисловому підприємстві, розроблена та обґрунтована її структура та взаємозв'язки між її окремими складовими. Доведено, що система управління підприємницькими ризиками показниками виступає як важливий інструмент отримання необхідної комерційної інформації, необхідної для ефективного функціонування організаційно-економічного механізму бізнес-структур.

Ключові слова: сталий розвиток, підприємницькі ризики, механізм управління, ефективність, бізнес-структури, конкурентоспроможність

Shaulska L., doct. econ. sci., professor, Tel: +38 (050) 3480090; e-mail: pgpererva@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7919-6733>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodimirska Str., 60, Kyiv, Ukraine, 01033

Pererva P., doct. econ. sci., professor,

Kobeleva T., doct. econ. sci., professor, Tel: +38 (067) 9401681; e-mail: pgpererva@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6256-9329>

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kyrpychova Str., 2, Kharkiv, Ukraine, 61002

STUDY OF THE INFLUENCE OF BUSINESS RISKS ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Abstract. The article is devoted to the study of existing and development of new approaches to the study of the impact of entrepreneurial risks on the sustainable development of an industrial enterprise. It has been proven that the problems of sustainable development not only create real conditions for the emergence of entrepreneurial risks, but they also open up new opportunities for enterprises. A methodological toolkit was created for self-assessment of the level of maturity of the concept of sustainable development developed and implemented at the enterprise, using the provisions of effective monitoring of the level of entrepreneurial risk in five directions, which include management, environment, labor relations, social relations and business environment. It is substantiated that sustainable development is a prediction of possible future challenges of society, that is why knowledge about it should be brought to a wide audience, because action is possible when

societies have the right knowledge. The results of a sociological survey of stakeholders of industrial and energy enterprises regarding their relationship to the concept of sustainable development and their contribution to the development of this direction are outlined. It has been determined that organizations of all types and sizes face both internal and external factors and influences that create uncertainty about when and how they will achieve their goals. The impact of this uncertainty on the organization's goals is called "risk," as stated in the relevant documents. The methodology of the continuous process of managing business risks at an industrial enterprise is proposed, its structure and relationships between its individual components are developed and substantiated. It has been proven that the system of business risk management with indicators acts as an important tool for obtaining the necessary commercial information necessary for the effective functioning of the organizational and economic mechanism of business structures.

Keywords: sustainable development, entrepreneurial risks, management mechanism, efficiency, business structures, competitiveness

Постановка проблеми. Сучасні промислові підприємства здійснюють свою виробничо-комерційну діяльність в умовах високої турбулентності зовнішнього та внутрішнього середовища, що обумовлено зростаючим рівнем конкуренції, процесами цифровізації, змінами міжнародної економічної та політичної обстановки. В таких умовах вітчизняні промислові організації піддаються різним загрозам та ризикам, які мають істотний вплив на рівень їх сталого розвитку [1-13]. Отже, виникає потреба у формуванні нових методів та підходів забезпечення сталого розвитку промислових організацій. Саме тому зростає значення теоретичного осмислення цієї економічної категорії. Під впливом багатьох чинників, які позитивно чи негативно впливають на виробничо-комерційну діяльність підприємств та організацій, їх топ-менеджмент сьогодні стикається з актуальними викликами, які виникають на підприємствах через необхідність адаптувати їх бізнес-діяльність до вимог сталого розвитку.

Проблеми сталого розвитку не тільки створюють реальні умови для виникнення підприємницьких ризиків, але вони також відкривають для підприємств і нові можливості. Наприклад, якщо підприємства ретельно розглядають категорії нефінансового ризику в рамках планування своїх операцій, то в цьому випадку їхні інвестиції можуть виявитися більш стабільними в довгостроковій перспективі. Це також надає реальні можливості більш детально проаналізувати процес прийняття інвестиційних рішень і сформулювати сигнал про більшу відповідальність перед інвесторами.

Рівень ризику та можливостей різниться залежно від типу підприємства та сфери діяльності. Підприємницький ризик як надзвичайно важливий елемент діяльності підприємства не є новою категорією. Він завжди супроводжував виробничо-підприємницьку діяльність підприємства. Разом з тим, сучасний підхід до управління підприємницькими ризиками набув в певній мірі іншого значення в умовах економічних, політичних або соціальних криз, які в більшій чи в меншій мірі притаманні любій країні. Тому можемо стверджувати, що підприємницький ризик не повинен залишатися поза увагою топ-менеджменту сучасних підприємств або запропонованих концепцій їх сталого розвитку. Ризик, як економічна категорія, має двоїсту природу: в позитивному сенсі – як можливість, і в

негативному сенсі – як загроза або втрата. Таке положення підприємницького ризику робить його невід'ємною частиною сталого розвитку сучасних підприємств.

Підприємницький ризик безсумнівно є частиною концепції сталого розвитку. Поняття сталого розвитку не тільки генерує відповідні зони ризику для підприємства, воно також створює можливості, що підвищують значимість підприємства, покращують його виробничо-комерційний стан і цінність його матеріальних і інтелектуальних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукових публікацій, де розглядаються питання підприємницьких ризиків та їх вплив на сталий розвиток підприємства дозволив виявити роботи, в яких показано наявність позитивної залежності між процесами забезпечення сталого розвитку промислових підприємствах та підвищенням ефективності їх виробничо-комерційної діяльності та рівня підприємницького ризику. На сьогоднішній день в економічній науці не існує однозначного розуміння сутності підприємницького ризику, що пояснюється багатоаспектністю цієї економічної категорії та практично його ігнорування у реальній виробничо-господарській та управлінській діяльності [4, 7, 9, 11]. Крім того, підприємницький ризик - це складне поняття, на сутність і значимість якого впливає безліч несхожих, а іноді й протилежних реальних чинників. Це зумовлює можливість існування множини визначень ризику з різних точок зору. Значний внесок у дослідження питань, пов'язаних із вивченням ролі підприємницького ризику у забезпеченні сталого розвитку та конкурентних переваг підприємств та організацій, зробили вчені-економісти О. Факете [2], С. Альгаварія [3], Верес Шомоші М. [5], П. Сковрон [4], О. Витвицька [6], Д. Коціскі [6], О. Маслак [13], С. Ковальчук [6], Н. Ткачова [8], С. Ілляшенко [13], В. Кучинського [13] та ін.

Дослідниками сформовано базові методичні підходи до оцінки ризиків, теоретико-методологічні концепції їх ідентифікації та реального впливу підприємницьких ризиків на фінансово-економічний стан промислових підприємства. Незважаючи на значну кількість публікацій з проблематики управління інтелектуальним капіталом, залишається ряд питань, які вивчені недостатньо. Невирішеним до цього часу залишається формування цілісної концепції аналізу та оцінки ризиків у їх органічній взаємодії з положеннями та концепціями сталого розвитку підприємства. Саме на розроблення такого роду комплексної концепції та своєчасну ідентифікацію підприємницьких ризиків націлене дане дослідження, а також на розроблення сучасної класифікації можливих ризиків та загроз для підприємницьких структур. В цих напрямках автори вбачають потенціал для проведення подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є представлення підприємницького ризику як співіснуючого елемента концепції сталого розвитку промислового підприємства. Автори також сформулювали

методичний інструментарій для проведення самооцінки рівня зрілості розробленої та впровадженої на підприємстві концепції сталого розвитку, з використанням положень ефективного моніторингу рівня підприємницького ризику за п'ятьма напрямками, до числа яких віднесено управління, навколишнє середовище, трудові відносини, соціальні відносини та бізнес-середовище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток – це процес змін, який реалізує особливість сталості, оцінену позитивно з точки зору хоча б антропоцентричної системи цінностей. За самою своєю природою це поняття досягає балансу з дотриманням не тільки природного середовища, але й антропогенного (в тому числі економічного) та людського середовища, що забезпечує тривале поліпшення якості життя нинішнього і майбутніх поколінь через правильне формування пропорціями між різними типами капіталу: економічним, людським і природним. Ми звертаємо увагу на подібний аспект, стверджуючи, що сталий розвиток - це соціально-економічний розвиток, при якому відбувається процес інтеграції політичної, економічної і соціальної діяльності при збереженні природної рівноваги і стійкості основних природних процесів з метою гарантування можливості задоволення основних потреб окремих громад або громадян як нинішнього покоління, так і майбутніх поколінь.

Сталий розвиток - це передбачення можливих майбутніх викликів суспільства, саме тому знання про нього повинні бути доведені до широкої аудиторії, адже дія можлива тоді, коли суспільства мають правильні знання. Проблема сталого розвитку, безумовно, є міждисциплінарною, саме тому визнання та реалізація її принципів вимагає дуже великого розмаху. Концепція сталого розвитку поширюється як на всю економіку, так і на окремих суб'єктів. Це питання має європейський і світовий масштаб. Проблема глобалізації включає соціальні, етичні та культурні питання, які впливають на функціонування підприємств в умовах мультикультуралізму і різноманітності норм. Особливо складні проблеми пов'язані з транснаціональними корпораціями, діяльність яких має позитивні і негативні сторони. До них відносяться підпорядкування міжнародному контролю, необхідність створення ними кодексів етики, характер організаційної культури і корпоративного управління.

Реалізація концепції відповідальної організації вимагає від підприємства зміни установок (тестування існуючих правил, переконань або поведінки) і здійснення дій, пов'язаних з побудовою організаційної культури, щоб ідея стійкості поширювалася на всі рівні в організації, тобто на робочі місця, процеси і стратегії. Зміни повинні йти в напрямку не тільки короткострокових а і довгострокових дій. Тому необхідно глибоко проаналізувати наявні ресурси і зрозуміти, що підприємство не функціонує у вакуумі, а впливає на природне середовище, місцеву громаду, співробітників

і акціонерів. Це сприяє формуванню іміджу відповідальної організації. Ця величина стає детермінантою оцінки діяльності підприємства.

Як зрозуміло з цих способів викладу поняття, можна вказати, що сталий розвиток підприємства об'єднує в собі три основні елементи: суспільство, господарську діяльність і природне середовище. На наш погляд, всі ці елементи повинні бути пронизані додатковим елементом, яким є етична поведінка підприємства у всіх інших сферах. Економічна сутність такого підхід відтворена на рис.1.

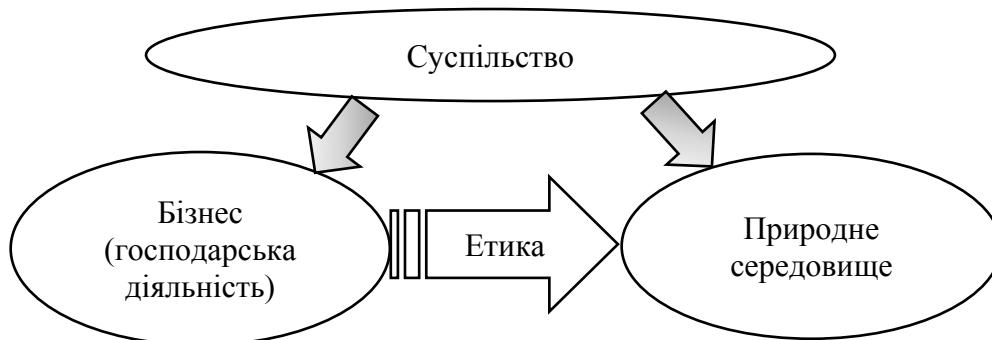

Рис. 1. Підхід до сталого розвитку корпоративної системи

Джерело: складено авторами на основі [4]

Поняття сталого розвитку підприємств та організацій стає все більш популярним і термін «сталий» супроводжує практично всі напрямки сучасної економічної та наукової діяльності. Це поняття просто стало модним і дуже медійним. Проведені нами в різний час зрізи думок менеджерів промислових та енергетичних підприємств Харківського промислового регіону свідчать про все більшу їх схильність до концепції сталого розвитку (табл.1).

Таблиця 1 – Відношення менеджменту підприємств до концепції сталого розвитку

Рік опитування	Відповіді менеджерів на питання: «Чи необхідна реалізація стратегії сталого розвитку, щоб підприємству бути конкурентоспроможним?» (у %% до опитаних)		
	Так	Ні, це для майбутнього	Ні
2019	61	21	18
2020	74	15	11
2021	89	5	6

Джерело: авторські дослідження

Як свідчать результати проведених досліджень, головним ініціатором (рушійною силою) у сфері сталого розвитку є топ-менеджмент. Про це повідомили від 20% до 30% респондентів в проведених нами опитуваннях. Інші групи стейкхолдерів підприємства мають значно менший вплив на забезпечення сталого розвитку підприємства:

- представники топ-менеджменту – 20...30%;
- клієнти в ланцюжку поставок – 18...26%;
- співробітники підприємства – 12...16%;
- законодавці – 7...10%;
- акціонери – 6...8%;
- споживачі – 6...8%;
- конкуренти - 5...7%;
- місцеві громади – 4...6%;
- групи за інтересами – 3...4%;
- галузеві групи – 2 – 3%.

Деякі інші результати було отримано при дослідженні. Як і очікувалося, найбільше цікавляться концепцією сталого розвитку великі корпорації (до 40% відповідей респондентів). Малі та середні підприємства взагалі в невеликій мірі знайомі з цим поняттям або використовують в себе тільки його окремі елементи, іноді навіть несвідомо. На наш погляд, саме корпорації приймають рішення про підвищений інтерес до концепції сталого розвитку. За ними розташовуються більш свідомі споживачі. Надалі – всі інші види стейкхолдерів:

- великі корпорації – 30...36%;
- споживачі продукції підприємства - 26...29%;
- керівний склад підприємств – 16...20%;
- громадські організації – 14...18%;
- агенції охорони навколишнього середовища – 14...18%;
- інвестори – 13...17%;
- промислові групи – 12...15%;
- регулюючі органи – 11...14%;
- статистичні органи звітності – 8...11%;
- фондові біржі – 5...7%;
- об'єднані громади – 4...6%.

Організації всіх типів і розмірів стикаються як з внутрішніми, так і з зовнішніми факторами і впливами, які створюють невизначеність щодо того, коли і яким чином досягнуть вони своїх цілей. Вплив цієї невизначеності на цілі організації називається «ризиком», як зазначено у відповідних документах. Будь-які комерційні, виробничі чи організаційні дії, які виконуються на підприємстві, пов'язані з підприємницькими ризиками. Підприємства керують ризиками шляхом виявлення, аналізу та оцінки рівня підприємницького ризику з метою його максимального зменшення або повного усунення. Під час цього процесу підприємства спілкуються та консультуються із своїми

стейкхолдерами, а також відстежують та переглядають підприємницькі ризики, заходи по їх контролю та модифікації ризиків таким чином, щоб подальше управління підприємницьким ризиком зовсім не було потрібним.

З метою максимального сприяння діяльності промислових підприємств по управлінню підприємницькими ризиками, на нашу думку, необхідно розробити методичні положення по безперервному управлінню підприємницькими ризиками. Такого роду програма повинна бути теоретично значущою, яка спрямована на розробку механізмів, процесів, методів та інструментів управління підприємницькими ризиками з передовою практикою. Її використання забезпечує умови для активного прийняття рішень, постійної оцінки підприємницьких ризиків, визначення ступеня значущості та рівня їх впливу на управлінські рішення та здійснення стратегії для боротьби з ризиками.

Необхідність зміни парадигми управління підприємницькими ризиками і, зокрема, зміцнення зв'язку між корпоративним прибутком і соціальними виплатами, визнається все більшою кількістю бізнес-лідерів. Без фінансового успіху – досягнення соціальних цілей просто неможливо, з чим сьогодні погоджується все більше менеджерів. Вони визнають, що бізнес і суспільство нерозривно пов'язані між собою, і що бізнес-цілі можуть переплітатися з соціальними цілями. Адже фінансовий успіх вимагає, з одного боку, надання капіталу для розвитку (не тільки фінансового) з іншого боку, підвищення ефективності використання вже наявних ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних.

Пропонована методологія безперервного процесу управління підприємницькими ризиками на промисловому підприємстві представлена на рис.2.

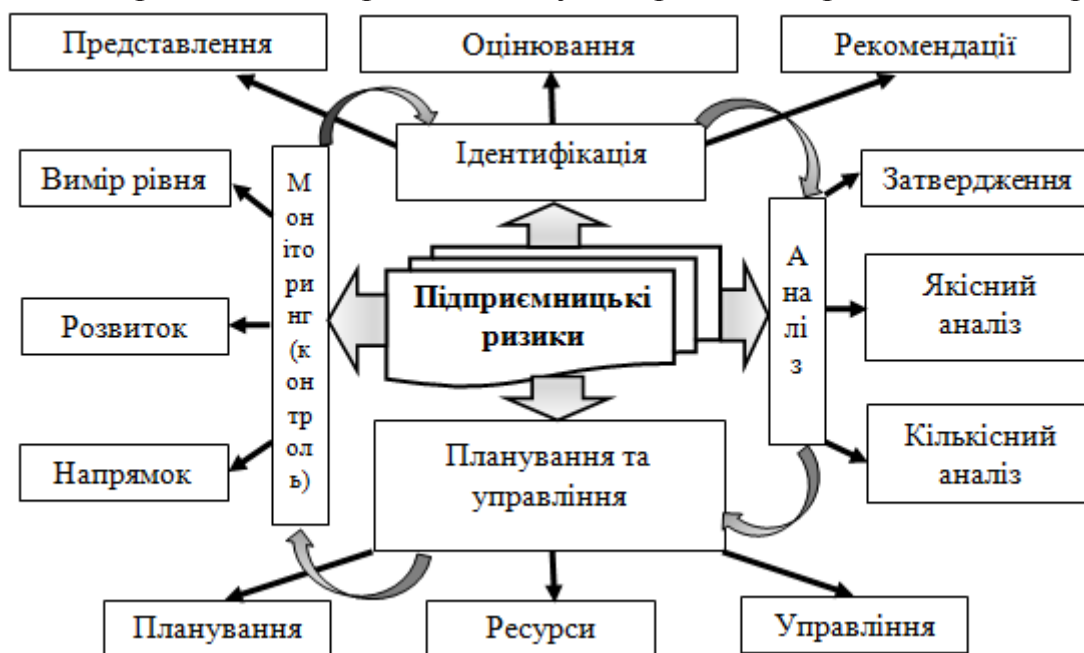

Рис. 2. Безперервний процес управління підприємницькими ризиками

Джерело: складено авторами на основі [2, 3]

Система управління підприємницькими ризиками показниками виступає як важливий інструмент отримання необхідної комерційної інформації, необхідної для ефективного функціонування організаційно-економічного механізму бізнес-структур. Несприятливі тенденції мають бути проаналізовані та на цій основі надана оцінка їхнього впливу на даний механізм. Відповідні дії механізму управління підприємницькими ризиками мають бути прийняті для тих сфер діяльності, які визначені як базові у бізнес-процесах підприємства. Коригувальні дії можуть включати перерозподіл ресурсів (засобів, персоналу та зміну графіка виробництва) або активацію запланованої стратегії пом'якшення наслідків впливу підприємницьких ризиків. Складні випадки, несприятливі тенденції та негативні тенденції зміни основних бізнес-показників можуть також враховуватися та корегуватися при використанні даного механізму.

Висновки з проведеного дослідження. Процес побудови нової філософії цінностей, заснованої на підтримці етичного ставлення в бізнесі, соціальної та екологічної відповідальності, і таким чином досягнення поставлених перед підприємством безризикових бізнес-цілей, може бути вкрай складним для виконання одними підприємствами, але для інших можуть бути ключовим факторами для отримання конкурентної переваги. Реалізація принципів сталого розвитку вимагає від підприємства, з одного боку, докладання значних зусиль при представленні комерційної пропозиції (продукції або послуг), а з іншого - реалізації процедур отримання сировини, застосування передового досвіду в сфері виробництва і створення сучасних систем розподілу.

Проведені дослідження показують, що зваженої політики надійності в поєднанні з чесними угодами недостатньо. Роль бізнес-лідерів полягає не просто в тому, щоб «вести бізнес», а в тому, щоб сплести все полотно цивілізації. Його гармонійність, закономірність, конструкція та механізми залежать від їх тверезого судження, винахідливості, прогресивної дії, уяви, сили характеру. З цієї причини керівники підприємств повинні бути однаково зацікавлені і компетентні у всіх питаннях, з яких складається механізм управління підприємницькими ризиками, який тісно пов'язаний з забезпеченням сталого розвитку бізнес-структури. Важливо, що цей механізм наголошує на необхідності переоцінки виявлених ризиків, які систематично впливають на діяльність підприємства. Оскільки система проходить через життєвий цикл розробки, у цьому випадку більшість інформації стане доступною для оцінки ступеня ризику. Якщо величина ризику значно змінюється, підходи до його обробки повинні бути скориговані.

Перспективами подальших досліджень вбачається розвиток та вдосконалення методичних підходів до реагування на підприємницькі ризики, які виникають на різних стадіях виробничо-комерційної діяльності підприємства. Важливим також може бути розроблення ефективної системи мінімізації негативних наслідків для малих та середніх підприємств в умовах кризи, спричиненої повномасштабним військовим вторгненням російської федерації в нашу країну.

Список використаної літератури:

1. Кобелева Т. О. Комплаєнс-безпека промислового підприємства: теорія та методи: монографія. Харків: Планета-Принт, 2020. 354 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54748>
2. Fekete Alexander. Safety and security target levels: Opportunities and challenges for risk management and risk communication. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2012. 2 (1). 67–76. DOI:10.1016/j.ijdr.2012.09.001.
3. Alhawaria Samer, Karadshehb Louay, Nehari Talec Amine, Mansoura Ebrahim. Knowledge-Based Risk Management framework for Information Technology project. *International Journal of Information Management*. 2012. Vol. 32, issue 1, 50-65. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt.2011.07.002
4. Skowron Paweł. Kategoria ryzyka w koncepcji zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. January 2015. DOI:10.15611/pn.2015.376.05
5. Pererva P. G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobieliwa T. A. Compliance program: tutorial. *Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt»*, 2019. 689 p.
6. Кобелева Т. О., Витвицька О. Д., Перерва П. Г., Ковальчук С. В. Стратегічне управління розвитком підприємства на засадах інтелектуальної власності. *Вісник НТУ "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2022. № 1. С. 52-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60492>
7. Кобелева Т. О., Перерва П. Г. Формування системи економічної стійкості та комплаєнс захисту машинобудівного підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2018. № 1 (35). С. 98-106. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2018/No1/98.pdf>
8. Перерва П. Г., Кобелева Т. О., Ткачова Н. П. Формування інноваційної та інвестиційної політики промислового підприємства на засадах збалансованої системи показників. *Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва*. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 59 (1168). С. 96-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/20638>
9. Перерва П. Г., Кобелева Т. О. Маркетингові підходи до моніторингу кон'юнктури товарного ринку промислового підприємства. *Екон. вісник НТУУ «КПІ» : зб. наук. пр.* Київ : НТУУ "КПІ", 2017. № 14. С. 468-477. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108749>
10. Кобелева Т. А., Перерва П. Г. Корупція як складова комплаєнс-програми. Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: зб. тез наук. робіт 2-ї Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 28-30 листопада 2017 р. – Кременчук, 2017. С. 135-139. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VfD6Q-JxttC6E07GewolQywXXc1jhzY8/view>.
11. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliwa T. O. Compliance risk in the enterprise. Стратегія інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2017": тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Харків : НТУ "ХПІ", 2017. С. 54-57.
12. Кобелева Т. О. Сутність та визначення комплаєнс-ризиків. *Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Екон. науки*. Харків: НТУ "ХПІ", 2020. № 1 (3). С. 116-121.
13. Перерва П., Маслак О., Кобелева Т., Кучинський В., Ілляшенко С. Ефективність інформаційних технологій в управлінні інтелектуальною власністю промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, 2021. (1). С. 53–58. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.1.53>

Referenses:

1. Kobyelyeva T. O. Komplayens-bezpeka promyslovoho pidpryyemstva: teoriya ta metody: monohrafiya [Compliance-safety of an industrial enterprise: theory and methods: monograph]. Kharkiv. Planeta-Prynt, 2020. 354 s. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54748>
2. Fekete Alexander. Safety and security target levels: Opportunities and challenges for risk management and risk communication. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2012, 2 (1). 67–76. DOI:10.1016/j.ijdr.2012.09.001.
3. Alhawaria Samer, Karadshehb Louay, Nehari Taletc Amine, Mansoura Ebrahim. Knowledge-Based Risk Management framework for Information Technology project. *International Journal of Information Management*. 2012, Vol. 32, issue 1, 50-65. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt.2011.07.002
4. Skowron Paweł. Kategoria ryzyka w koncepcji zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. January 2015. DOI:10.15611/pn.2015.376.05
5. Pererva P. G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobieliava T. A. Compliance program: tutorial. Kharkov-Miskolc.LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.
6. Kobieliava T. O., Vytvytska O. D., Pererva P. G., Kovalchuk S. V. Stratehichne upravlinnia rozvytkom pidpryyemstva na zasadakh intelektualnoi vlasnosti [Strategic management of the development of the enterprise on the basis of intellectual property]. *Bulletin of NTU "KhPI" (Economic Sciences): coll. of science pr.* Kharkiv: NTU "KhPI", 2022. № 1. S. 52-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60492>
7. Kobieliava T. O., Pererva P. G. Formuvannia systemy ekonomichnoi stiičnosti ta komplaiens zakhystu mashynobudivnoho pidpryyemstva [Formation of the system of economic stability and compliance of the protection of the machine-building enterprise]. *Economics: realities of time*. 2018. №1 (35). S. 98-106. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2018/No1/98.pdf>
8. Pererva P. G., Kobieliava T. O., Tkachova N. P. Formuvannia innovatsiinoi ta investytsiinoi polityky promyslovoho pidpryyemstva na zasadakh zbalansovanoi systemy pokaznykiv [Formation of the innovative and investment policy of an industrial enterprise on the basis of a balanced system of indicators]. *Bulletin of NTU "KhPI": coll. of science pr. Topic. issue : Technical progress and production efficiency.* Kharkiv. NTU "KhPI", 2015. № 59 (1168). S. 96-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/20638>
9. Pererva P. H., Kobieliava T. O. Marketynhovi pidkhody do monitorynhu koniunktury tovarnoho rynku promyslovoho pidpryyemstva [Marketing approaches to monitoring the commodity market situation of an industrial enterprise]. *Ekon. gazetteer of NTUU "KPI": coll. of science pr.* Kyiv: NTUU "KPI", 2017. № 14. S. 468-477. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108749>
10. Kobeleva T. A., Pererva P. G. Korruptsiya kak sostavlyayushchaya komplaiens-programmi [Corruption as a component of the compliance program]. *Strategic prospects for the development of economic entities in an unstable economic environment: sb. thesis of sciences. robit 2-ï All-Ukr. sci.-pract. Internet conf. from international I will participate, 28-30 leaf fall 2017 - Kremenchuk, 2017. S. 135-139.* URL: <https://drive.google.com/file/d/1VfD6Q-JxttC6E07GewolQywXXc1jhzY8/view>.
11. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava T. O. Compliance risk in the enterprise. *Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forvard 2017": tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyx, 27 grudnya 2017.* Kharkiv. NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.
12. Kobieliava T. O. Sutnist ta vyznachennia komplaiens-ryzyku [The essence and definition of compliance risk]. *Bulletin of NTU "KhPI": coll. of science Ave. of Economic Sciences.* Kharkiv. NTU "KhPI", 2020. № 1 (3). S. 116-121.
13. Pererva P., Maslak O., Kobieliava T., Kuchynskyi V. & Illiashenko S. Efektyvnist informatsiinykh tekhnolohii v upravlinni intelektualnoiu vlasnistiu promyslovoho pidpryyemstva [The effectiveness of information technologies in the management of intellectual property of an industrial enterprise]. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)*, 2021, (1), 53–58. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.1.53>

Стаття надійшла до редакції 20.01.2023 р.